

УДК 330.13

І. Л. ЛЕОНІДОВ,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки,
політичної економії та управління,
Національна металургійна академія України*

ВЛАСНІСТЬ І ПРИВЛАСНЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРОДУКТУ: ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕКСТЕРІОРИЗАЦІЇ

В статті представлено підхід для обґрунтування розвитку інноваційно-інформаційних процесів у національній економіці України з погляду проблематики власності й привласнення. Проаналізовано етапи екстернальної взаємодії суб'єктів належності та набуття інтелектуального продукту. Охарактеризовано зазначені етапи з погляду змін в інтелектуальному продукті, а також змін у взаємодії суб'єктів його належності та набуття. Досліджено зміни в інтелектуальному продукті крізь призму поліатрибутивності об'єкта уречевлення як умови, процесу, засобів, предметів і результату діяльності. Представлено зміни інтелектуального продукту на відповідних етапах наступною множиною: семантико-неосне оформлення інтелектуального продукту, правозахисна форма інтелектуального продукту, урізноманітнення правозахисної форми інтелектуального продукту. Виявлено суб'єктів екстернальної взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту: творець, продуцент, посередник, споживач. Розкрито трансформацію суб'єктів розглянутої взаємодії через зміни належності інтелектуального продукту одного суб'єкта у набуття іншого суб'єкта. Виділено відмінності цих змін на фундаментальному та функціональному рівнях економічної системи. З'ясовано, що на етапах екстернальної взаємодії суб'єктів належності та набуття інтелектуального продукту зміни у суб'єктів взаємодії характеризуються як переважно планомірні, діалектикою товарності та планомірності, переважанням товарності. Запропоновано алгебраїчну формалізацію та систематизацію функціонального зв'язку етапів екстернальної взаємодії суб'єктів належності та набуття інтелектуального продукту з метою прогнозування відповідних тенденцій.

Ключові слова: власність, привласнення, інтелектуальний продукт, належність, набуття, актори.

Постановка проблеми. Виявлення характеристик екстеріоризації власності й привласнення інтелектуального продукту актуалізується на рівні їх базових складових – належності та набуття інтелектуального продукту. Це прояв екстернальної взаємодії акторів належності та набуття інтелектуального продукту. Звісно, в дослідженнях такої взаємодії неможливо обійтися без надання як каузальних, так і функціональних характеристик. Використання їх на практиці господарювання сприяє уникненню суперечностей функціонування

форм власності й привласнення інтелектуального продукту, врахуванню специфіки породжуваних економічних відносин тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі екстернальність каузальних взаємодій акторів належності та набуття інтелектуального продукту [1] характеризується товарними та планомірними відносинами. Дослідження товарності розвивають переважно представники неокласичного та кейнсіанського напрямків економічної думки. Планомірні відносини розкриваються, здебільше, в розробках прихильників марксистської течії економічної думки. Функціональні взаємодії акторів належності та набуття інтелектуального продукту ілюструються широким спектром економіко-математичних моделей. Зокрема, ринкову форму товарних відносин з приводу інтелектуального продукту характеризують моделі «ножиці Маршалла», «кейнсіанський хрест» та ін. [2], а також факторні модифікації виробничої функції [3]. Функціонал планування, як форми планомірних відносин, розкривається у множині моделей директивного, індикативного та стратегічного планування. Досить поширеними є дескриптивні, нормативні, предикативні, жорстко детерміновані, стохастичні, балансові та ін. моделі [4].

Формулювання цілі статті. Метою є виявлення та розкриття характеристик етапів екстеріоризації взаємодії акторів належності та набуття інтелектуального продукту.

Викладення основного матеріалу. З авторського погляду, у відносинах між елементами поліактора з приводу власності й привласнення інтелектуального продукту, передбачається його рух у напрямку від творця до кінцевого споживача. В ореолі зазначеного вектору відбуваються зміни складових поліактора належності та набуття інтелектуального продукту із різним ступенем імовірності виокремлення їх основних функцій: творець, продуцент, посередник, споживач.

Через усвідомлення нового знання у творця (лат. creator – творець) відбувається зміна набуття інтелектуальних сутнісних сил у тотожну належність. Початково творець є актором набуття неосно-конструктивістських інтелектуальних сутнісних сил, які він прирощує новою власно створеною частиною (табл. 1). Інтелектуальний продукт наявний у творця в безпосередньо олюдненій формі. Творець як актор належності відміченої форми актуалізує її шляхом семантико-неосного представлення інтелектуального продукту. В такому представленні і відображається уречевлення сутнісних сил творця.

Однак, на поверхні господарювання творець постає актором набуття, який охоплює уречевлений інтелектуальний продукт в формі авторського екземпляру. Такі дії візуально є прирощенням уречевлених сутнісних сил творця. Відповідно творець, як актор належності уречевленого

інтелектуального продукту, актуалізує його в укладанні контракту-видання (легалізації) авторського екземпляру інтелектуального продукту. Саме такі дії фіксують уречевлення сутнісних сил творця.

В основі поверхнево-господарських дій творця інтелектуального продукту виявляється його економічний інтерес (прирошення інтелектуальних сутнісних сил творця) та відповідні альтернативи. Скажімо, економічний інтерес творця інтелектуального продукту як найманого робітника полягає у отриманні доходу (у формі заробітної плати). У випадку, коли творець інтелектуального продукту не є найманим працівником, він є власником авторського екземпляру інтелектуального продукту, і економічним інтересом творця є, також, отримання доходу (від реалізації авторського екземпляру інтелектуального продукту). Відтак, при реалізації відмічених економічних інтересів у творця інтелектуального продукту можливе домінування духовних мотивів діяльності, як першочергового прагнення отримати нове знання (інтелектуальний продукт). Прагматичні мотиви також властиві діяльності творця, однак, вони відіграють переважно другорядну роль.

Таблиця 1

Порівняння змін належності та набуття інтелектуального продукту в складових поліактора

Актори	набуття	належність
Творець	Усвідомлення нового знання. Когнітивність творця. Інтелектуальний продукт в безпосередньо олюдненій формі.	Актуалізація: семантико-неосне представлення олюдненого інтелектуального продукту. Уречевлення сутнісних сил творця.
Продуцент	1) Охоплення уречевленого (авторський екземпляр) інтелектуального продукту творця. Інтелектуальний продукт в уречевленій формі. 2) Усвідомлення семантико-неосного змісту інтелектуального продукту. Асиміляція продуцента.	Латентність: селекція варіантів правозахисних форм інтелектуального продукту. Актуалізація: легалізація інтелектуального продукту. Уречевлення сутнісних сил продуцента.
Посередник	Усвідомлення новаторського змісту легітимної форми інтелектуального продукту продуцента. Асиміляція посередника.	Латентність: селекція споживачів правозахисних форм інтелектуального продукту. Актуалізація: розробка контрактів купівлі-продажу правозахисних форм інтелектуального продукту. Уречевлення сутнісних сил продуцента.
Споживач	Охоплення легітимної форми інтелектуального продукту продуцента від посередника. Опосередковане олюднення сутнісних сил споживача.	Латентність: селекція напрямків вилучення корисних властивостей із правозахисної форми інтелектуального продукту. Актуалізація: використання правозахисної форми інтелектуального продукту, її моральне зношення.

Охоплення уречевленого (авторський екземпляр) інтелектуального продукту продуцентом (лат. *producentis* – виробляючий, створюючий) відображає зміну належності інтелектуальних сутнісних сил творця у набуття продуцента. Це – видимість наявності інтелектуального продукту у продуцента в уречевленій формі. Поряд з цим, через усвідомлення семантико-неосного змісту інтелектуального продукту продуцентом також відбувається зміна належності інтелектуальних сутнісних сил творця на набуття продуцента. У такому випадку, продуцент є актором набуття неосно-інтеграціоністських інтелектуальних сутнісних сил, які набуваються в частині, новоствореній іншими акторами. Має місце наявність інтелектуального продукту у продуцента в формі його опосередкованого олюднення. Продуцент як актор належності відміченої форми надає їй латентності протягом селекції варіантів правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту. Після чого, у відібраному варіанті продуцент актуалізує правозахисну форму шляхом легалізації інтелектуального продукту (див. табл. 1). У правозахисній формі уречевленого інтелектуального продукту кристалізується уречевлення сутнісних сил продуцента. Оскільки, така форма має подвійний статус: нерефлектована в саму себе, вона – зовнішнє, байдуже для змісту існування (за Г. Гегелем). Остільки, на поверхні господарювання створюється видимість продуцента як актора набуття, що охоплює правозахисну форму уречевленого інтелектуального продукту. Продуцент втілює спосіб вираження змісту атрибутів інтелектуального продукту (семантико-неосний «теон») через уречевлену форму, відповідну традиціям, правилам, патернам ведення господарської діяльності певного соціуму, з перспективами надання їй (формі), в т.ч. й юридичної сили, наприклад, в якості об'єкта інтелектуальної власності. Від таких дій складається враження прирощення уречевлених сутнісних сил продуцента їх новою власно створеною частиною. Відповідно продуцент, як актор належності правозахисної форми уречевленого інтелектуального продукту, актуалізує її укладанням контракту на реалізацію правозахисної форми інтелектуального продукту. Зазначений контракт стає фетишизацією уречевлення сутнісних сил продуцента. Звідси, економічним інтересом продуцента правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту є отримання доходу від контракту на їх реалізацію (а не створення). При реалізації зазначеного інтересу для такого продуцента є характерним домінування прагматичних мотивів як першочергового прагнення отримати дохід (прибуток) від продажу правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту посереднику. Також припустимі й духовні мотиви у діяльності продуцента (скажімо, меценатство, благодійність), однак, вони відіграють переважно другорядну роль.

Усвідомлення новаторського змісту правозахисної форми уречевленого інтелектуального продукту посередником (англ. intermediary, mediator) обумовлює зміну належності інтелектуальних сутнісних сил продуцента у набуття посередника. Останній, як актор набуття неосно-інтеграціоністських інтелектуальних сутнісних сил, набуває їх в частині, новоствореній іншими акторами. Постає наявність інтелектуального продукту у посередника як його опосередковане олюдження. При цьому, не виключається й охоплення ним правозахисної форми уречевленого інтелектуального продукту продуцента, що відображає зміну належності інтелектуальних сутнісних сил продуцента у набуття посередника. Це сприяє наявності інтелектуального продукту у посередника в уречевленій формі.

Посередник як актор належності опосередковано олюдженого інтелектуального продукту утримує його в латентному стані протягом селекції споживачів правозахисних форм інтелектуального продукту. За результатами селекції посередник актуалізує цей продукт шляхом надання новаторських послуг (інформування) множині імовірних споживачів.

Однак, на поверхні господарювання посередник є актором набуття, який охоплює контракт купівлі-продажу правозахисної форми інтелектуального продукту. В уявленні господарської практики такі дії є прирощенням уречевлених сутнісних сил посередника. Відповідно останній, як актор належності опосередковано олюдженого інтелектуального продукту, актуалізує його укладанням контракту купівлі-продажу правозахисних форм інтелектуального продукту. В укладених контрактах кристалізується уречевлення сутнісних сил посередника.

Не викликає сумніву, що на поверхні господарювання дії посередника спрямовуються мотивами укладення договору між зацікавленими продуцентами і споживачами. Традиційно посередник отримує доходи за рахунок надання різних послуг, у відповідності з якими виділяються різновиди посередників. В сфері відносин власності й привласнення інтелектуального продукту функціональна особливість посередника пов'язана з новаторством. Відомо, що дії посередника-новатора (лат. novator обновитель), який займається інтелектуальною діяльністю, відзначаються поширенням через цю діяльність нових, прогресивних ідей, прийомів, принципів. Посередник-новатор спрямовується на охоплення правозахисними формами уречевленого інтелектуального продукту потенційних його споживачів, намагається якомога повніше обкутати новаціями відповідний споживчий ореол. Економічний інтерес посередника-новатора інтелектуального продукту, імовірно, полягає в прагненні привласнити прибуток або доход (якщо цей актор не наймає працівників) від реалізації (продажу) правозахисних форм уречевленого

інтелектуального продукту. Як бачимо, при реалізації таких інтересів у посередника-новатора можливе домінування прагматичних мотивів діяльності, як першочергового прагнення викликати генерацію потенціалу правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту. Духовні мотиви також припустимі у діяльності посередника-новатора (скажімо, волонтерство), однак, вони відіграють переважно другорядну роль.

Охоплення споживачем (англ. consumer – споживач) правозахисної форми уречевленого інтелектуального продукту посередника відображає зміну належності інтелектуальних сутнісних сил посередника у набуття споживача. Це – необхідна передумова наявності уречевленої форми інтелектуального продукту у споживача. Достатня умова ґрунтується на усвідомленні новаторського змісту правозахисної форми інтелектуального продукту споживачем для відповідної зміни набуття інтелектуальних сутнісних сил у тотожну належність. Споживач стає актором набуття неосно-інтеграціоністських інтелектуальних сутнісних сил, які набуваються в частині, новоствореній іншими акторами. Не викликає сумніву наявність інтелектуального продукту у споживача в формі його опосередкованого олюднення. Споживач як актор належності відміченої форми передбачає її латентність протягом селекції напрямків вилучення корисних властивостей із правозахисної форми інтелектуального продукту. Результати селекції розкривають вектор використання правозахисної форми інтелектуального продукту (впровадження нововведень). У вилучених корисних властивостях правозахисної форми уречевленого інтелектуального продукту зосереджується уречевлення сутнісних сил споживача (див. табл. 1).

На поверхні господарювання дії споживача пов'язані з розпредметненням уречевленого інтелектуального продукту, або візуально-слуховим засвоєнням нематеріального інтелектуального продукту. Споживач замовляє, придбаває або використовує форми уречевленого інтелектуального продукту як для особистих, сімейних, домашніх та інших потреб (особисте споживання), так і для здійснення підприємницької діяльності (виробниче споживання). Такий споживач, при використанні уречевленого інтелектуального продукту, покликаний впроваджувати новації на виробництві або у побуті. Звідси, економічний інтерес споживача полягає у прагненні до потенційної корисності від можливого використання уречевленого інтелектуального продукту, та/або у отриманні доходу. Втім, у споживача можуть домінувати як прагматичні, так і духовні мотиви в залежності від того інтересу, який він переслідує: задоволення певної потреби та/або отримання доходу від комерційного використання форм уречевленого інтелектуального продукту.

З авторського погляду, імовірність виокремлення відмічених функцій між складовими поліактора не є константою і зростає у міру зникнення конфліктів їх економічних інтересів, мотивів та дій. Поряд із цим, при поєднанні функцій у межах одного актора загострюється суперечність визначення пріоритетів серед економічних інтересів, мотивів, дій. Одним із варіантів вирішення цієї суперечності може бути ранжування за значимістю тих функцій, які поєднує у собі певний актор. Найбільш значима функція і буде визначати пріоритет економічним інтересам, мотивам та діям актора. Скажімо, якщо продуцент форм уречевленого інтелектуального продукту є одночасно його творцем і посередником, пріоритетом економічних інтересів буде отримання доходу від реалізації такого продукту, а серед мотивів переважають прагматичні. У ситуації, коли творець інтелектуального продукту, його посередник та продуцент відповідних форм є різними акторами, кожен з них матиме власні інтереси, мотиви та дії, як показано в табл. 2.

Таблиця 2

Порівняння економічних інтересів, мотивів та дій у складових поліактора належності та набуття уречевленого інтелектуального продукту

Актори	Економічні інтереси	Мотиви	Дії
Творець	прирошення інтелектуальних сутнісних сил творця; дохід від реалізації авторського екземпляру інтелектуального продукту або заробітна платня	отримання якісно нового інтелектуального продукту	представлення авторського екземпляру
Продуцент	дохід від створення форм уречевленого інтелектуального продукту	легалізація уречевленого інтелектуального продукту	надання правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту
Посередник	дохід або прибуток від реалізації форм уречевленого інтелектуального продукту	розповсюдження новацій як правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту	реалізація правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту
Споживач	корисність від використання правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту	задоволення потреб у формах уречевленого інтелектуального продукту	використання правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту

Як видно із табл. 2, функціональні зв'язки об'єднують такі складові поліактора взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту, як творець (A_{CR}), продуцент (A_{PR}), посередник (A_{IM}), споживач (A_{CM}). У найбільш абстрактному вигляді функціонал (F) відміченої взаємодії може бути представлений як:

$$F = f(A_{CR}, A_{PR}, A_{IM}, A_{CM}), \quad (1)$$

Такий функціонал формалізується на етапах екстеріоризації привласнення інтелектуального продукту акторами.

Дослідження мережових взаємодій етапів екстеріоризації привласнення інтелектуального продукту починається з виявлення взаємодії акторів на цих етапах та характеристик останніх. Звісно, що екстеріоризація пов'язана з процесом формалізації форм діяльності, відносин та ін., які склалися в суспільстві [5, 326]. Однак, в такому процесі, як послідовній зміні явищ, станів розвитку привласнення інтелектуального продукту, акцентується на моменті перетворення. Перетворенням вважається відповідність, в силу котрого кожній формі x деякого виду X зіставляється цілком певна форма y деякого іншого виду Y . При цьому, функціональна відповідність між x та $y = f(x)$ є взаємно однозначною. За змістом – це відносини з приводу взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту.

Вихідним моментом екстеріоризації привласнення інтелектуального продукту є творчість, генерація нових знань та ідей людини-творця. Передумовою набуття олюдненого інтелектуального продукту творцем є особистий інтелект, мудрість, можливість рефлексії, незадоволеність досягнутим станом і здатність творчого його вдосконалення або трансформації. Зазначена самореалізація духовної (інтелектуальної) функції людської особистості визначає еманацию як набуття нового власно створеного інтелектуального продукту творцем, як продукту аналітичної здатності людського мозку при усвідомленні загальновідомого знання. У мережовій взаємодії прелімінарії еманациї активують належність створеного автором інтелектуального продукту як безпосереднє прирощення олюдненої частини сутнісних людських сил творця. Зазначене демонструє підготовку як етап екстеріоризації взаємодії складових привласнення інтелектуального продукту. На етапі підготовки відбувається семантико-неосне представлення інтелектуального продукту з метою зміни належності творця в набуття продуцента.

Семантико-неосне представлення інтелектуального продукту, з одного боку, обумовлене наявністю необхідних для набуття інтелектуального продукту: творця (актора, який створює якісно нове знання, що відрізняється неповторністю, оригінальністю, суспільно-історичною унікальністю), пізнання (процесу відображення і відтворення дійсності в мисленні творця, результатом якого є нове знання про світ), їх станів (інтелект як спроможність творця до раціонального пізнання) і взаємодій. В інтелектуальній діяльності поєднуються обов'язковість обставин та сукупність факторів, що впливають на

інтелектуальну здатність творця створювати нове знання. З іншого боку, умовою належності інтелектуального продукту є творець, наявність результатів пізнання (нововідкрите знання як сукупність відомостей в певній області), діяльність з їх актуалізації або латентності. Сукупність умов належності та набуття інтелектуального продукту утворюють середовище його семантико-неосного представлення.

Як бачимо, семантико-неосне представлення інтелектуального продукту об'єктивується його семантичною формалізацією. Остання є підготовчим процесом, на початкових стадіях якого відбувається заміна «еманації нововідкритого» творцем на «дисемінацію суспільно відомого» продуцентом. На завершальних стадіях цього процесу опосередкованість олюднення належним інтелектуальним продуктом передбачає фіксацію на матеріальних носіях (запис на папері, лазерному диску і таке інше) або, в окремих випадках (наприклад, секрети виробництва) – у вербальній формі. Звісно, семантична формалізація інтелектуального продукту не є його «уречевленням» у розумінні перетворення на речовину, матерію. Зародок інтелектуального продукту за своєю природою (результат інтелектуальної діяльності) лишається ідеальним утворенням, а речовий носій (оболонка), в якому існує цей продукт за межами суб'єкта, – матеріальним.

Саме з семантичною формалізацією пов'язаний результат підготовки до уречевлення інтелектуального продукту як наслідок, що завершує розвиток процесу відповідного представлення. Творець представляє зміст інтелектуального продукту, його корисні властивості як характеристики споживчої вартості, в семантико-неосній формі. Така форма є багатоваріантною: буквами у тексті, символами в формулах, умовними позначеннями у кресленні. Після семантико-неосного представлення інтелектуального продукту творцем його (продукту) набуття продуцентом є безповоротним. Продуцент усвідомлює семантико-неосний зміст корисних властивостей інтелектуального продукту, що відбивається у мозку продуцента і стає його невід'ємною частиною.

Серед варіантів об'єктів уречевлення наявність семантико-неосно представленого інтелектуального продукту виділяється в якості предмету як авторський екземпляр. Визначення його подальшої долі є невід'ємним від дисемінації, як перетворення авторського екземпляру із знову створеного й належного творцю на поширений за його межами і набутий продуцентом. Передумовою такого набуття є наявність: авторського екземпляру, продуцента (актора організаційних відносин з приводу альтернатив правозахисного оформлення інтелектуального продукту із його семантико-неосного представлення творцем), їх станів (спроможність продуцента охопити та/або

усвідомити зміст результату, представленого творцем) і взаємодій. В інтелектуальній діяльності поєднуються обов'язковість обставин та сукупність факторів, що впливають на дії продуцента у зв'язку з представленням змісту інтелектуального продукту як символічним записом в якому коротко і точно виражене знову створене знання творця. Розширення відомостей про «теоп» інтелектуального продукту в ореолі продуцента характеризує умови опосередкованого прирощення його олюднених інтелектуальних сутнісних сил.

Зміни належності творця у набуття продуцента реалізуються через відповідні виробничі відносини. Вони зумовлені неоднаковим рівнем розвитку продуктивних сил і усупільнення виробництва в різних секторах економіки, відмінністю в домінуванні технологічних способів виробництва по галузях промисловості.

Функціонування економічно відокремлених творця і продуцента на основі загального та часткового поділу праці породжує виробничі відносини в формі обміну продуктами праці. Такі відносини розвиваються переважно як товарні, поєднуючи творця і продуцента шляхом обміну семантико-неосно представленого інтелектуального продукту як товару на ринку, що формується. Дійсно, в ореолі товарних відносин відбувається обмін семантико-неосно представленого інтелектуального продукту (авторського екземпляру) з боку творця на платню (гонорар) з боку продуцента. Індивідуалізація автора при створенні одиничного авторського екземпляру інтелектуального продукту не могли не зумовити таку соціально-економічну основу цього обміну як приватну власність і привласнення інтелектуального продукту. Її ефективність проявлена, переважно, в частині актуалізації приватним актором належного інтелектуального продукту, скажімо, через його форми, що припускають здійснення платежів одноразово (повністю) або багаторазово (частинами). При цьому, набуття приватним актором інтелектуального продукту неможливе без авансування коштів у довгострокові дослідження з високим рівнем витрат, ризику, невизначеності, низькою імовірністю короткострокових прибутків тощо. За таких реалій приватний актор зазвичай не може собі дозволити фінансування наукових досліджень і розробок із створення нового інтелектуального продукту. Відтак, зазначена ефективність є обмеженою і входить у суперечність із можливостями приватної власності й привласнення інтелектуального продукту.

Фінансування досліджень творця, як набуття нового власно створеного інтелектуального продукту, традиційно здійснює держава за рахунок бюджетних коштів. Державна власність детермінує плановірність, як форму своєї реалізації. Так, використання держбюджету повинно відбуватися в напрямках, адекватних потребам та інтересам (суспільним), які реалізує держава,

наприклад, для утримання науки та освіти в їх бюджетній частині. Виконання держбюджету передбачає заздалегідь націлене взаємно узгоджене регулювання шляхів його використання відповідно зазначеним суспільним інтересам. Безперечно, державна власність і привласнення новоствореного інтелектуального продукту є підґрунтям планування науково-технічних досліджень. Дійсно, з погляду Х. Тібера [6, 252] інвестиційні ресурси держави покликані мобілізувати внутрішні можливості наукових досліджень, розробок та інформації, а також закупівлю зарубіжних "ноу-хау". Отже, державна власність і привласнення семантико-неосно представленого інтелектуального продукту є основою планомірних змін належності творця в набуття продуцента. Підґрунтям цього є відповідні тенденції, скажімо, сприятливість кооперації розвитку творчого початку праці, що виявлено Р. Хаттерслі [7, 6].

Таким чином, етап підготовки (P) характеризується семантико-неосним представленням інтелектуального продукту творцем в умовах переважно планомірної зміни (табл. 3) належності творця в набуття продуцента. Така зміна самоорганізується у векторі «еманації нововідкритого – дисемінації суспільно відомого», через семантико-неосне представлення інтелектуального продукту із меж функціонування творця (A_{CR}) до продуцента (A_{PR}), що формалізується, як:

$$P = f(A_{CR}, A_{PR}), \quad (2)$$

Таблиця 3

Характеристики суб'єкт-об'єктних змін належності та набуття інтелектуального продукту

етапи	зміни		
	моноакторні	монопродуктові	поліакторні
підготовки	безповоротність	багатоваріантність	переважно планомірні
легалізації	рефлексивність	обмеженість	планомірні, товарні
регламентації	ітераційність	зношуваність	переважно товарні

В діяльності з олюднення самореалізація соціальної функції людської особистості об'єктивується оформленням інтелектуального продукту відповідно соціальних устоїв певного соціуму. Зазначене виділяє наступний етап екстернальної взаємодії складових привласнення інтелектуального продукту в умовах соціального олюднення. Легітимація – це надання продуцентом правозахисних форм уречевленому інтелектуальному продукту при зміні належності продуцента в набуття посередника.

Надання правозахисних форм уречевленому інтелектуальному продукту обумовлене наявністю результатів творчості, необхідних для належності

продуценту авторського екземпляру, діяльності з його актуалізації або латентності. Відповідні дії продуцента передбачають надання відміченому інтелектуальному продукту (семантико-неосний «теон») остаточної, встановленої, необхідної форми (правозахисна форма).

Належний продуценту авторський екземпляр об'єктивується його правозахисним оформленням. Останнє є процесом, на стадіях якого відбувається переведення «суб'єктивної реальності» творця в реальність «об'єктивну» продуцента й посередника. Поліатрибутивність елементів набуття (володіння, розпорядження та користування) урізноманітнює стадії процесу надання правозахисних форм уречевленому інтелектуальному продукту.

Так, продуценту неможливо володіти правозахисними формами уречевленого інтелектуального продукту без обнародування його сутнісних характеристик, скажімо, змісту (так званої формули винаходу для об'єктів промислової власності) або форми (для наукових розробок, програм електронно-обчислювальної техніки) всьому колу складових поліактора. Усвідомлення зазначеного відкриває для них загальнодоступність набуття цього інтелектуального продукту, що перешкоджає недопущенню інших акторів («третіх осіб») до володіння. Звідси, від «монополії» набуття продуцентом зазначеного продукту залежить визначення порядку його господарського використання. В цьому випадку проявляється повно-набута стадія процесу надання правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту продуценту. Якщо продуценту санкціонуються державні гарантії монополії володіння зазначеними формами, вона все одно не охоплює індивідуальну виключність розпорядження й користування іншими акторів. Селекція останніх можлива через реалізацію посередником та використання споживачем виключно належних продуценту правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту.

Наступна стадія процесу надання правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту – делегована. На цій стадії набуття посередником зазначених форм продукту є обмеженим стосовно визначення їх подальшої долі. Саме через наділення посередника повноваженнями із реалізації правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту відбуваються зміни належності продуцента у набуття посередника.

Стадія процесу надання правозахисних форм уречевленому інтелектуальному продукту в частині вилучення його корисних властивостей є підпорядкованою. Суперечність саморозвитку цієї стадії процесу постає між актуалізацією та латентністю набуття інтелектуального продукту продуцентом. Латентність належності інтелектуального продукту продуценту передбачає нерозголошення відомостей про зміст продукту до моменту офіційної

публікації. Збереження секрету змісту належного продуценту інтелектуального продукту не потребує обнародування даних про нього. Саме шляхом нерозголошення про зміст "секретного" продукту продуцент виокремлює об'єкт володіння, передбачаючи, що він відрізняється від інших, бо відомий лише йому. Звідси, збереження секретності змісту належного інтелектуального продукту продуценту передбачає володіння, яке є підпорядкованим діям державного «гаранту». Нажаль, бюрократизовані установи держави не спроможні гарантувати виключення доступу до даного інтелектуального продукту та не можуть захистити його володаря-продуцента від факту викрадення цього продукту.

Звідси, стадіями процесу надання правозахисних форм уречевленому інтелектуальному продукту є повно-набуті, делеговані, підпорядковані. Так, результатом підпорядкованості правозахисної форми уречевленого інтелектуального продукту може бути комерційна таємниця. Можливим наслідком повно-набутої правозахисної форми уречевленого інтелектуального продукту є, скажімо, патент. Як підсумок завершення делегування правозахисної форми уречевленого інтелектуального продукту претендує ліцензія. В якості результату відміченого процесу форми інтелектуального продукту є наявними у належності продуцента.

Звісно, приклади правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту значно ширші множини «патент, ліцензія, комерційна таємниця». Окрім зазначеного, свідоцтво на корисну модель допомагає забезпечити "монополію" належності інтелектуального продукту продуценту в умовах конструктивного виконання засобів виробництва, предметів споживання та їх складових. Схожій санкціонованості належності інтелектуального продукту продуценту з боку визначення подальшої долі продукту (в сфері дизайну /страйлінга/ щодо новизни та оригінальності) сприяє патент на промисловий зразок. Зазвичай, обмеження набуття посередником зазначених форм продукту спрямовується відносно обсягів його розповсюдження, наприклад, через ліцензії. Дійсно, належний продуценту інтелектуальний продукт може частково набувати посередник (в процесі делегування) через такі види ліцензій, як виключний, невиключний та повний.

Отже, для належного інтелектуального продукту продуцент оформлює правовий захист. Останній надається для легітимних форм інтелектуального продукту і здійснюється в межах соціуму, та гарантується державою. Гарантії правового захисту цих форм інтелектуального продукту забезпечуються з боку заходів, що спонукають складові поліактора до суворого й реального виконання накладених зобов'язань. Має місце обмеженість, як наявність меж просторових та часових для правового захисту інтелектуального продукту. Наприклад, така

його форма як патент може бути легітимною у межах території України і мати правозахисний період 20 років. Однак, за просторовими та часовими межами правового захисту форм інтелектуального продукту має місце рефлексивність як зворотні зміни належності та набуття його правозахисних форм. Скажімо, стосовно таких форм відбуваються зміни належності відособленого продуцента або посередника на набуття соціумом. Як бачимо, відособлена власність і привласнення інтелектуального продукту змінюється на спільну власність і привласнення інтелектуального продукту.

Як бачимо, серед варіантів об'єктів легітимного оформлення уречевленого інтелектуального продукту в якості предмету виділяються правозахисні форми інтелектуального продукту. В царині соціальної складової діяльності з олюднення визначення подальшої долі цих форм продуцентом є невід'ємним від переведення їх в реальність «об'єктивну» посередника. Звісно, умовою такого набуття є, насамперед, наявність правозахисних форм уречевленого продукту і посередника (актора, що надає послуги із встановлення контактів і укладення угод, контрактів між продуцентом та споживачем названих форм). В набутті правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту, належного продуценту, посередник виділяється спроможністю усвідомити їх зміст. Такі належні форми посередник-новатор робить більш відомими, доступними споживачу. Відмічене розповсюдження характеризує умови опосередкованого прирощення олюднених інтелектуальних сутнісних сил посередника-новатора.

У межах правового захисту форм інтелектуального продукту зміни належності продуцента на набуття посередника реалізуються через відповідні відносини. Планомірні відносини передбачають пропорційний розподіл правозахисних форм інтелектуального продукту продуцентом серед посередників, які мають заздалегідь укладені із споживачами контракти на фінансування науково-технічних розробок. В царині товарних відносин продуцент надає послуги, наприклад патентного повіреного, для набуття приватним творцем правозахисної форми інтелектуального продукту. Належність такому приватному актору останнього передбачає його актуалізацію на базі товарних відносин із посередником, який реалізуватиме правозахисну форму інтелектуального продукту споживачу. Отже, з приводу правозахисних форм інтелектуального продукту припустимі як планомірні, так і товарні зміни належності продуцента в набуття посередника. З одного боку, товарність, породжуючи конкуренцію, виключає планомірність. З іншого, саме на засадах розвиненої товарності можлива реальна планомірність. Діалектика цих протилежностей створює загальні передумови розвитку екстернальної взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту акторами.

Таким чином, етап легітимації (**L**) характеризується наданням правозахисних форм уречевленому інтелектуальному продукту для товарної або планомірної зміни (див. табл. 3) належності продуцента (A_{PR}) в набуття посередника (A_{IM}). Така зміна самоорганізується на ґрунті «суб'єктивна реальність – об'єктивна реальність», шляхом наданням правозахисних форм інтелектуальному продукту із меж функціонування продуцента до посередника, що формалізується, як:

$$L = f(A_{PR}, A_{IM}), \quad (3)$$

Легітимація доповнює етап підготовки. В легітимації об'єктивується взаємодія належності та набуття інтелектуального продукту у прирощенні його акторами уречевленої та олюдної частин сутнісних людських сил, а в підготовці – у прирощенні олюдної складової сутнісних людських сил безпосередньо та опосередковано.

В політичній складовій суспільного олюдження взаємодія етапів «підготовка-легітимація» доповнюється регламентацією. Регламентація – порядок обміну та оплати правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту при зміні належності посередника в набуття споживача.

Відмічений порядок обумовлений наявністю необхідних для належності посереднику правозахисних форм інтелектуального продукту та діяльності з актуалізації цих форм. Відповідні дії посередника передбачають донесення змісту відміченого інтелектуального продукту до споживача у відповідності з порядком його (продукту) обміну та оплати.

В основі регламентації процесу зміни належності посередника та набуття споживача стосовно правозахисної форми інтелектуального продукту є суперечність між безпосередньо суспільною діяльністю з олюдження та її односторонньою формою. Все багатство нагромадженого в суспільстві результату інтелектуального виробництва є надбанням як всієї асоціації, так і кожного її члена. Будь-яке індивідуальне привласнення є суспільним, оскільки в кінцевому рахунку набутий споживачем інтелектуальний продукт стає надбанням суспільства. Так само, будь-яке суспільне привласнення є індивідуальним, бо набутий суспільством інтелектуальний продукт пізнається і стає надбанням кожного споживача. Зазначена форма привласнення на одному полюсі не супроводжується відчуженням інтелектуального продукту, а на іншому – відбувається його "тиражування".

У політичному олюдженні відмічена поляризація етапу регламентації привласнення інтелектуального продукту акторами спрямовується егоїстичною самореалізацією людської особистості. Традиції розв'язання властивої їй

суперечності "ефективність-справедливість" спиралися на егалітарний, роулсіанський, утилітарний, Парето-оптимальний та ін. підходи. На основі організаційно-економічних підходів вирішення зазначеної суперечності є неповним через невідчужуваність цього продукту на етапах регламентації. Відмічене актуалізувало соціально-економічний варіант несуперечливої регламентації як етапу екстеріоризації привласнення інтелектуального продукту.

Посередник інформує відособлених спеціалізованих споживачів про зміст правозахисної форми інтелектуального продукту. Споживач усвідомлює зміст цієї форми і оцінює потребу в ній. Між посередником і споживачем відбувається торг з приводу ціни, терміну використання правозахисної форми інтелектуального продукту. Споживач через охоплення та усвідомлення набуває зазначену форму. В обмін на реалізовану споживачу правозахисну форму інтелектуального продукту посередник набуває платню від споживача. Платня залежить від форми інтелектуального продукту і може бути одноразовою або багаторазовою. Таким чином, економічна відособленість посередника і споживача в умовах суспільного поділу праці є основою товарних відносин між ними. Ці відносини проявляються між посередником і споживачем через товарно-грошовий обмін. В результаті якого споживач функціонально допускається до вилучення корисних властивостей правозахисної форми інтелектуального продукту на певний термін. Однак, після закінчення цього терміну набутий споживачем інтелектуальний продукт не є його належністю. Має місце ітераційність як повторюваність змін належності посередника у набуття споживача після закінчення та продовження такого терміну у межах періоду правового захисту форми інтелектуального продукту. Поза таких меж припускається нелімітоване вилучення споживачем корисних властивостей форм інтелектуального продукту як із належності спільної. Однак, враження, що це заперечує ітераційність не враховує зношуваності інтелектуального продукту. Має місце моральне зношування форми інтелектуального продукту як у період правового захисту, так і поза нього. Зазначене характеризує синхронність як паралельність моральної зношуваності форм інтелектуального продукту із змінами належності посередника та набуття споживача. Отже, зношуваність інтелектуального продукту, із свого боку, обумовлює ітераційність змін належності посередника на набуття споживача.

Набуття споживачем правозахисних форм інтелектуального продукту здійснюється «повністю» у разі його придбання та «частково» шляхом оренди. Регламентація придбання правозахисних форм інтелектуального продукту передбачає порядок позбавлення посередника державних гарантій володіння

цими формами назавжди після отримання за них одноразової плати (паушальний платіж). Регламентация оренди правозахисних форм інтелектуального продукту (ліцензування) концентрується на порядку надання споживачу дозволу на вилучення корисних властивостей із правозахисних форм інтелектуального продукту у визначений період на певній території за відповідну винагороду (роялті). На базі механізму саморегулювання відмічений порядок призвів до формування ринку «закритих» ліцензій – вторинного ринку по відношенню до ринку патентів.

Прояв особливої тенденції суборенди правозахисних форм інтелектуального продукту відображається в порядку вільної ліцензії. Її прикладом може бути Загальна публічна ліцензія GNU (GNU General Public License). Порядок вільної ліцензії передбачає набуття правозахисної форми інтелектуального продукту без виплати ліцензійних платежів власнику, а також не тільки вилучення корисних властивостей споживачем із такої належної форми, а й її власні модифікації. Практика вільної ліцензії стимулює споживача до авторської модернізації належної правозахисної форми інтелектуального продукту. В цьому випадку споживач стає творцем, який набуває новий власно створений інтелектуальний продукт. Після легітимації останнього створюються умови подальшого продажу посередником, скажімо, комерційних (закритих ліцензій) споживачу на відповідному ринку.

Як бачимо, етап регламентації (**R**) характеризується порядком обміну та оплати правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту при переважно товарній зміні належності посередника в набуття споживача (див. табл. 3). Такі зміни самоорганізуються в спектрі «ефективність – справедливість» як порядок виведення правозахисних форм уречевленого інтелектуального продукту із меж функціонування посередника (A_{IM}) до споживача (A_{CM}), що формалізується, як:

$$R = f(A_{IM}, A_{CM}), \quad (4)$$

Таким чином, функціонал (**F**) мережових взаємодій складових поліактора екстеріоризації взаємодії належності та набуття інтелектуального продукту на етапах підготовки (**P**), легітимації (**L**) та регламентації (**R**) може бути представлені наступною системою:

$$F = \begin{cases} | P = f(A_{CR}, A_{PR}), \\ | L = f(A_{PR}, A_{IM}), \\ | R = f(A_{IM}, A_{CM}), \end{cases} \quad (5)$$

Висновки. Проведений нами аналіз екстернальної взаємодії акторів належності та набуття інтелектуального продукту дозволяє стверджувати наступне. Виділено основні етапи екстернальної взаємодії акторів належності та набуття інтелектуального продукту та основні характеристики цих етапів, зокрема: а) підготовка до взаємодії, змістом якої є семантико-неосне оформлення інтелектуального продукту творцем та формалізація правових умов його (продукту) уречевлення продуцентом в умовах переважно планомірної зміни належності творця в набуття продуцента; б) легітимація, ознаками якої є надання продуцентом правозахисних форм інтелектуальному продукту та контрактних умов його розповсюдження посередником для товарної або планомірної зміни належності продуцента в набуття посередника; в) регламентація, визначальною рисою якої є порядок обміну посередником та оплати споживачем правозахисних форм інтелектуального продукту при домінуванні товарної зміни належності посередника у набуття споживача. Виділені етапи, також, характеризуються відповідними змінами в акторах належності та набуття інтелектуального продукту та самому продукті, а саме: а) моноакторні – безповоротність, рефлексивність, ітераційність; б) монопродуктові – багатоваріантність, обмеженість, зношуваність; в) поліакторні – переважно планомірні, планомірні та товарні, переважно товарні.

Список використаної літератури

1. Тарасевич В.М. Власність і привласнення як основа інтелектуального розвитку / В.М. Тарасевич, І.Л. Леонідов// Економічний вісник університету. ДВНЗ «Переяслав–Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2017. - Випуск 33/1. – С. 237-248
2. Історія економічних вчень: підручник / за ред. В.М. Тарасевича, Ю.Є. Петруні. - вид. 2-ге, допов. і перероб. – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 376 с.
3. Джонстон Дж. Эконометрические методы /Дж. Джонстон. – М.: Статистика, 1980. – 444 с.
4. Суворов Н.В. Модельный инструментарий прогнозно-аналитических исследований динамики межотраслевых связей отечественной экономики / Н.В. Суворов, Е.Е. Балашова // Проблемы прогнозирования, 2009. – № 6. – С. 16-33.
5. Новая философская энциклопедия: В 4 тт. / под ред. В.С. Стёпина. – М.: Мысль, 2010.
6. Всемирная история экономической мысли: в 6 т. / под ред. В.Н. Черковца. – Т. 5. – М.: Мысль, 1994. – 558 с.

7. Громько А.А. Неоконсерватизм и новый лейборизм: политическая борьба в современной Великобритании: Автореф. дис. ... канд. социол. наук. М., 1997. – 20 с.

8. Колот А.М. Інститути зайнятості і доходів в новій економіці: глобальні тренди / А.М. Колот, О.О. Герасименко. // Проблеми економіки та політичної економіки. – 2018. - №1. – С. 195-235 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pepe_2018_1_14

9. Колот А.М. Концепт гідної праці як теоретико-прикладна платформа розвитку соціально-трудової сфери / А.М. Колот, О.О. Герасименко. // Проблеми економіки та політичної економіки. – 2017. - №2. – С. 7-55 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pepe_2017_2_3

References

1. Tarasevich, V.M. and Leonidov, I.L. (2017). *Vlasnist i privlasnennja jak osnova intelektualnogo rozvitku* [Ownership and appropriation as basis of intellectual development]. *Ekonomichnij visnik universitetu. DVNZ "Perejaslav–Khmel'nic'kij derzhavnij pedagogichnij universitet imeni Grigorija Skovorodi"*, 33/1, pp. 237-248.

2. Tarasevich, V.M. and Petrunia, Y.E. (2016). *Istorija ekonomichnikh vchen* [History of economic studies]. Kyiv: Centr uchbovoi literaturi.

3. Dzhonston, Dzh. (1980). *Ehkonometricheskie metody* [Econometric methods]. Moscow: Statistika.

4. Suvorov, N.V. and Balashova, E.E. (2009). *Model'nyjj instrumentarijj prognozno-analiticheskikh issledovanijj dinamiki mezhotraslevykh svjazejj otechestvennoj ehkonomiki* [Model tool of prognosis-analytical researches of dynamics of inter-branch connections of homeland economy]. *Problemy prognozirovanija*, 6, pp. 16-33.

5. Stjopin, V.S. (2010). *Novaja filosofskaja ehnciklopedija* [New philosophical encyclopedia]. Moscow: Mysl'.

6. Cherkovec, V.N. (1994). *Vsemirnaja istorija ehkonomicheskoyj mysli* [World history of economic think]. Moscow: Mysl'.

7. Gromyko, A.A. (1997). *Neokonservatizm i novyjj lejborizm: politicheskaja bor'ba v sovremennoj Velikobritanii* [Neoconservatism and new Labourism: political fight in modern Great Britain]. PhD abstract, Moscow.

8. Kolot, A.M. and Herasymenko, O.O. (2018). *Instytuty zainiatosti i dokhodiv v novii ekonomitsi: hlobalni trendy* [Institutes of Employment and Income in the New Economy: Global Trends]. *Problemy ekonomiky ta politychnoi ekonomiky*, 1, pp. 195-235. [online] Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pepe_2018_1_14

9. Kolot, A.M. and Herasymenko, O.O. (2017). *Kontsept hidnoi pratsi yak teoretyko-prykladna platforma rozvytku sotsialno-trudovoi sfery* [The concept of decent work as a theoretical and applied platform for the development of the social and labor sphere]. *Problemy ekonomiky ta politychnoi ekonomiky*, 2, pp. 7-55. [online] Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pepe_2017_2_3

Leonidov I., Ph.D. in Economics, Associate Professor, National Metallurgical Academy of Ukraine

Ownership and appropriation of intellectual product: characteristics of externalization

The approach for proving of development of innovative-information processes at the national economy of Ukraine from the point of view of problems of ownership and appropriation is presented in article. The stages of external interactions of subjects of belonging and acquisition of intellectual product was analyzed. The marked stages was described from the point of view of changes in an intellectual product, and also changes in interactions of subjects of his belonging and acquisition. Changes of intellectual product are researched through the prism of poly-attribute of object of materialization as of condition, process, facilities, objects and result of activity. The changes of intellectual product on the corresponding stages are presented next of set: semantics-neos representation of intellectual product, legal protection form of intellectual product, creation of variety of legal protection form of intellectual product. Subjects of external interactions of belonging and acquisition of intellectual product, namely, creator, producer, mediator, consumer was disclosure. Transformation of subjects of the considered interaction through the changes of belonging of intellectual product of one subject in acquisition of other subject was exposed. The differences of these changes on fundamental and functional levels of the economic system was educed. On stages of external interactions of subjects of belonging and acquisition of intellectual product the change in the subjects of interaction characterized as mainly planned, by dialectics of commodity and planned, predominance of commodity was found out. Algebraic formalization and systematization of functional connections of stages of external interactions of subjects of belonging and acquisition of intellectual product for prognostication of corresponding tendencies are offered.

Key words: ownership, appropriation, intellectual product, belonging, acquisition, actors.

Леонидов И.Л., к.э.н., доцент, Национальная металлургическая академия Украины

Собственность и присвоение интеллектуального продукта: характеристики экстерниоризации

В статье представлен подход для обоснования развития инновационно-информационных процессов в национальной экономике Украины с точки зрения проблематики собственности и присвоения. Проанализированы этапы экстерналичного взаимодействия субъектов принадлежности и обретения интеллектуального продукта. Отмеченные этапы охарактеризованы с точки зрения изменений в интеллектуальном продукте, а также изменений во взаимодействии субъектов его принадлежности и обретения. Исследованы изменения в интеллектуальном продукте сквозь призму полиатрибутивности объекта овеществления как условия, процесса, средств, предметов и результата деятельности. Представлены изменения интеллектуального продукта на соответствующих этапах следующим множеством: семантико-неосное оформление интеллектуального продукта, правозащитная форма интеллектуального продукта, многообразие правозащитной формы интеллектуального продукта. Обнаружены субъекты эктерналичного взаимодействия принадлежности и приобретения интеллектуального продукта: творец, продуцент, посредник, потребитель. Раскрыта трансформация субъектов рассмотренного взаимодействия через изменения принадлежности интеллектуального продукта одного субъекта в обретение другого субъекта. Выделены отличия этих изменений на

фундаментальном и функциональном уровнях экономической системы. Выяснено, что на этапах экстернального взаимодействия субъектов принадлежности и обретения интеллектуального продукта изменения в субъектах взаимодействия характеризуются как преимущественно планомерные, диалектикой товарности и планомерности, преобладанием товарности. Предложена алгебраическая формализация и систематизация функциональных связей этапов экстернального взаимодействия субъектов принадлежности и обретения интеллектуального продукта с целью прогнозирования соответствующих тенденций.

Ключевые слова: собственность, присвоение, интеллектуальный продукт, принадлежность, обретение, акты.

Рекомендована до публікації 06.05.2019 р.

Надійшла до редакції 11.03.2019 р.